

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет медико-фармацевтичних технологій
Кафедра Клінічної лабораторної діагностики**

КЛІНІЧНА ОЦІНКА ЛАБОРАТОРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**РОБОЧА ПРОГРАМА
освітньої компоненти**

підготовки другий (магістерський) рівень
галузі знань 22 Охорона здоров'я
спеціальності 224 Технології медичної діагностики та лікування
освітньої програми «Лабораторна діагностика»
спеціалізації (й) _____

2022 рік

Робоча програма освітньої компоненти «Клінічна оцінка лабораторних досліджень» спеціальності **224 Технології медичної діагностики та лікування** освітньої програми «**Лабораторна діагностика**» здобувачів вищої освіти 1 курсу (1,6д).

Розробники:

Литвиненко Г.Л. – доц. ЗВО каф. клінічної лабораторної діагностики,
к.мед.н., доц.

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри клінічної лабораторної діагностики НФаУ

Протокол від «07» вересня 2022 року № 2

Зав. кафедри

проф. Римма СРЬОМЕНКО

Робоча програма схвалена на засіданні профільної методичної комісії з біомедичних дисциплін

Протокол від «12» вересня 2022 року № 1

Голова профільної комісії

проф. Надія КОНОНЕНКО

1. Опис навчальної дисципліни

Мова навчання: українська

Статус освітньої компоненти: обов'язкова

Передумови вивчення освітньої компоненти: «Клінічна оцінка лабораторних показників» базується на вивченні здобувачів вищої освіти основні принципи інтерпретації результатів лабораторних досліджень на основі базових теоретичних знань та практичних умінь отриманих студентами з діагностики патологічних станів людини.

Предметом вивчення освітньої компоненти «Клінічна оцінка лабораторних показників» є санітарно-гігієнічна, хімічна, фізична, радіаційна, біологічна безпечність товарів для споживачів, процесів (виробничих, технологічних), об'єктів (що проектуються чи діючих), обладнання.

Інформаційний обсяг освітньої компоненти. На вивчення освітньої компоненти відводиться 150 годин 5 кредити ECTS.

2. Мета та завдання освітньої компоненти

Метою викладання освітньої компоненти «Клінічна оцінка лабораторних показників» є формування складу та функцій біологічних рідин людини (крові, сечі, калу, секреторної функції шлунка, мокротиння тощо) їх показників в нормі та патології. Принципів роботи та правил експлуатації основних типів вимірювальних приладів, аналізаторів та іншого оснащення, яке використовують у клінічних лабораторних дослідженнях для проведення досліджень біологічних рідин людини при захворюваннях різних органів та систем людини з подальшою їх інтерпретацією.

Основними **завданнями** освітньої компоненти «Клінічна оцінка лабораторних показників» є забезпечення теоретичної і практичної підготовки здобувачів вищої освіти, оволодіння специфікою процесу дослідження, аналізу та інтерпретації отриманих результатів з подальшим обґрунтуванням для підтвердження клінічного діагнозу.

3. Компетентності та заплановані результати навчання

Освітня компонента «Клінічна оцінка лабораторних показників» забезпечує набуття здобувачами освіти *компетентностей*:

інтегральна:

- Здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності у галузі охорони здоров'я, або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог

загальні (ЗК):

- **ЗК 1.** Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- **ЗК 2.** Знання та розуміння предметної області та розуміння професії.
- **ЗК 3.** Здатність до вибору стратегії спілкування; здатність працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії.
- **ЗК 4.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- **ЗК 5.** Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
- **ЗК 6.** Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

фахові (ФК, спеціальні):

- **ФК 1.** Здатність до встановлення попереднього клінічного діагнозу захворювання.
- **ФК 3.** Здатність до оцінювання результатів лабораторних та інструментальних досліджень.
- **ФК 4.** Здатність до ведення медичної документації.

- **ФК 10.** Здатність оцінювати вплив ліків на результати лабораторних досліджень Інтегративні кінцеві *програмні результати навчання* (ПРН), формуванню яких сприяє освітня компонента:
- **ПРН 2.** Знаходити рішення у професійній діяльності, мати достатню компетентність в методах самостійних досліджень, бути здатним інтерпретувати їх результати.
- **ПРН 9.** Надавати екстрену долікарняну допомогу, за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення.
- **ПРН 10.** Виявляти, узагальнювати та вирішувати проблеми, що виникають в процесі професійної діяльності та формувати почуття відповідальності за виконувану роботу.
- **ПРН 16.** Виконувати точно та якісно лабораторні дослідження, удосконалювати методики їх проведення, забезпечувати якість клінічних лабораторних досліджень, достовірність і єдність результатів та навчати інших.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач освіти повинен *знати*:

- спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання;
- глибокі знання із структури професійної діяльності;
- тактики та стратегії спілкування, закони та способи комунікативної поведінки;
- методи застосування знань при вирішенні практичних питань;
- обов'язки та шляхи виконання поставлених завдань;
- спеціалізовані знання про людину, її органи та системи; знання стандартних методик обстеження; алгоритмів діагностики захворювань; алгоритмів виділення провідних симптомів або синдромів; попередніх та клінічних діагнозів;
- знання методів лабораторного та інструментального обстеження; знання щодо оцінки стану людини;
- спеціалізовані знання про людину, її органи та системи, знати стандартної методики проведення лабораторних та інструментальних досліджень;
- систему офіційного документообігу в професійній роботі лікаря, включаючи сучасні комп'ютерні інформаційні технології.

вміти (результати навчання):

- розв'язувати складні задачі і проблеми, які виникають у професійній діяльності;
- здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань;
- обирати способи та стратегії спілкування для забезпечення ефективної командної роботи;
- використовувати знання при різноманітних практичних ситуаціях;
- визначити мету та завдання бути наполегливим та сумлінним при виконання обов'язків;
- проводити фізикальне обстеження хворого; вміти приймати обґрунтоване рішення щодо виділення провідного клінічного симптому або синдрому; вміти поставити попередній діагноз захворювання; призначити лабораторне та інструментальне обстеження хворого шляхом застосування стандартних методик;
- аналізувати результати лабораторних та інструментальних досліджень та на їх підставі оцінити інформацію щодо діагнозу хворого;
- визначати джерело та місце знаходження потрібної інформації в залежності від її типу;
- обробляти інформацію та проводити аналіз отриманої інформації.

володіти:

- методами ведення медичної документації.

- технікою комп'ютерного пошуку інформації в електронних базах світу.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах			
	ЛД 1курсу (1 рік 5 міс), денна форма			
	усього	у тому числі		
л		пз	ср	
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Обґрунтування лабораторного діагнозу при захворюваннях органів дихання та серцево-судинної системи				
Тема 1. Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів дихання.	30	2	9	19
Тема 2. Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів серцево-судинної системи. Контроль змістового модулю.	30	2	9	19
Разом за змістовим модулем 1	60	4	18	38
Змістовий модуль 2. Обґрунтування лабораторного діагнозу захворюваннях органів травлення, хворобах нирок та сечовидільної системи, хворобах ендокринної системи				
Тема 3. Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів травлення.	28	2	8	18
Тема 4. Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах нирок та сечовидільної системи.	28	2	8	18
Тема 5. Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах ендокринної системи. Контроль змістового модулю.	28	2	8	18
Разом за змістовим модулем 2	84	6	24	54
Семестровий диф. залік з модуля «Клінічна оцінка лабораторних показників»	6	-	3	3
Семестровий екзамен				
Усього годин	150	10	45	95

5. Зміст програми навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Обґрунтування лабораторного діагнозу при захворюваннях органів дихання та серцево-судинної системи.

Тема 1. Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів дихання.

Обґрунтування лабораторного діагнозу при захворюваннях органів дихання: пневмоніях, бронхіальній астмі, гострому бронхіті, хронічних обструктивних захворюваннях легенів (ХОЗЛ), абсцесі легені. Стандарти діагностики пневмонії. Лабораторні критерії. Особливості клінічної лабораторної діагностики окремих форм пневмонії.

Стандарти діагностики бронхіальної астми. Стандарти діагностики ХОЗЛ. Стандарти діагностики абсцесу легень.

Обґрунтування лабораторного діагнозу при захворюваннях органів дихання: бронхоектатичній хворобі, плевритах, легеневого серця, туберкульозі легенів. Класифікація плевритів. Стандарти діагностики ексудативного плевриту.

Стандарти діагностики бронхоектатичної хвороби. Класифікація легеневого серця.

Стандарти діагностики: клінічні, лабораторні, інструментальні. Стандарти діагностики туберкульозу легенів. Стандарти діагностики раку легенів.

Тема 2. Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів серцево-судинної системи.

Обґрунтування лабораторного діагнозу при захворюваннях органів серцево-судинної системи: атеросклерозі, ішемічній хворобі серця. Клінічні стандарти діагностики атеросклерозу.

Стандарти діагностики стабільної стенокардії напруги.

Гострий коронарний синдром. Стандарти діагностики нестабільної стенокардії. Лабораторні кардіальні маркери в крові. Алгоритм діагностики маркерів при інфаркті міокарду.

Обґрунтування лабораторного діагнозу при захворюваннях органів серцево-судинної системи: гіпертонічній хворобі (ГХ), міокардиті, інфекційному ендокардиті, перикардиті, ревмокардиті. Стандарти діагностики гіпертонічної хвороби. Лабораторні фактори ризику розвитку ГХ. Лабораторні критерії діагностики уражень органів-мішеней при ГХ. Критерії діагностики інфекційного ендокардиту. Лабораторні критерії інфекційного ендокардиту. Лабораторні критерії діагностики міокардиту. Стандарти критеріїв діагностики сухого і ексудативного перикардиту.

Змістовий модуль 2. Обґрунтування лабораторного діагнозу захворюваннях органів травлення, хворобах нирок та сечовидільної системи, хворобах ендокринної системи.

Тема 3. Обґрунтування лабораторного діагнозу при захворюваннях органів травлення: хронічному гастриті, виразковій хворобі шлунку та 12-палій кишці, хронічному коліті, гострому та хронічному панкреатиті; гострих та хронічних гепатитах, жовчнокам'яній хворобі, холециститі, цирозі печінки, постхоліцистектомічному синдромі, холангіті; раку шлунку, раку печінки, раку підшлункової залози.

Стандарти діагностики гострого та хронічного гепатиту. Лабораторні критерії.

Стандарти діагностики: жовчнокам'яної хвороби, холециститу, цирозу печінки, постхоліцистектомічного синдрому, холангіту Лабораторні критерії.

Тема 4. Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах нирок та сечовидільної системи. Обґрунтування лабораторного діагнозу при хворобах нирок: гломерулонефриті, піелонефриті, хронічній нирковій недостатності, гострій нирковій недостатності, нефротичному синдромі; уретриті, простатиті, циститі. Стандарти діагностики гломерулонефриту. Лабораторні критерії. Стандарти діагностики піелонефриту. Лабораторні критерії. Стандарти діагностики хронічної ниркової недостатності. Лабораторні критерії. Стандарти діагностики гострої ниркової недостатності. Лабораторні критерії. Стандарти діагностики нефротичного синдрому. Лабораторні критерії. Стандарти діагностики раку нирки, простати, сечового міхура.

Тема 5. Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах ендокринної системи. Обґрунтування лабораторного діагнозу при хворобах ендокринної системи: хворобі Іценко-Кушинга, дифузному токсичному зобі, аутоімунному тиреоїдиті, раку щитовидної залози, нецукровому діабеті, цукровому діабеті. Стандарти діагностики хвороби Іценко-Кушинга. Лабораторні критерії. Стандарти діагностики дифузного токсичного зобу. Лабораторні критерії. Стандарти діагностики: аутоімунного тиреоїдиту, нецукрового діабету, цукрового діабету. Лабораторні критерії.

Семестровий контроль модуля «Клінічна оцінка лабораторних показників» – семестровий екзамен.

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах
1	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів дихання.	2
2	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів серцево-судинної системи.	2
3	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів травлення.	2
4	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах нирок та сечовидільної системи.	2
5	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах ендокринної системи.	2
<i>Усього годин</i>		10

7. Теми семінарських занять

Не передбачено робочим навчальним планом

8. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах
1	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів дихання. Обґрунтування лабораторного діагнозу хворих з захворюваннями органів дихання. Гостра пневмонія. Хронічна пневмонія. Гострий бронхіт. Хронічні обструктивні захворювання легенів (ХОЗЛ). Бронхіальна астма.	9
2	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів серцево-судинної системи. Обґрунтування лабораторного діагнозу при захворюваннях органів серцево-судинної системи. Атеросклероз. Ішемічна хвороба серця. Стенокардія. Види стенокардій. Гіпертонічна хвороба. Запальні захворювання серця: ревмокардити, перикардити, міокардити.	9
3	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів травлення. Обґрунтування лабораторного діагнозу при захворюваннях органів травлення. Захворювання шлунку : гострий гастрит. хронічний гастрит. Виразкова хвороба шлунку. Рак шлунку. Захворювання кишечника : виразкова хвороба 12-палої кишки; дуоденіти, коліти, ентарити. Панкреатити : гострий та хронічний. Захворювання печінки : гепатити, гепатози, цироз, рак. Жовчно-кам'яна хвороба.	8
4	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах нирок та сечовидільної системи. Обґрунтування лабораторного діагнозу при хворобах нирок та сечовидільної системи. Гломерулонефрит. Пієлонефрит. Хронічна ниркова недостатність. Гостра ниркова недостатність. Уретрити, простатити, цистити.	8
5	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах ендокринної системи. Обґрунтування лабораторного діагнозу при хворобах ендокринної системи. Хвороба Іценко-Кушинга. Тіреотоксичний дифузний зоб, рак щитовидної залози. Цукровий діабет. Нецукровий діабет.	8
Семестровий диф. залік з модуля «Клінічна оцінка лабораторних		3

показників»	
<i>Усього годин</i>	45

9. Теми лабораторних занять

Не передбачено робочим навчальним планом

10. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах
1	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів дихання.	19
2	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів серцево-судинної системи.	19
3	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах органів травлення.	18
4	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах нирок та сечовидільної системи.	18
5	Клінічна оцінка лабораторних досліджень при хворобах ендокринної системи.	18
<i>Усього годин</i>		95

Завдання для самостійної роботи

1. Закріплення знань теоретичного курсу.
2. Напрацювання вмінь щодо складання алгоритмів вивчення дисципліни «Клінічної оцінки лабораторних досліджень»
3. Формування професійного світогляду студента в клінічній оцінці лабораторних досліджень.
4. Підготовка на одну з тем практичних занять.
5. Виконання навчальних тестових завдань.
6. Вивчення та вирішення ситуаційних завдань
7. Участь у науково-дослідній роботі, студентської олімпіади з дисципліни
8. Інтерпретація результатів виконаних досліджень.

Теми рефератів/презентацій

1. Основні та додаткові лабораторні дослідження при захворюваннях сполучної тканини – ревматоїдному артриті і системному червоному вовчаку.
2. Основні та додаткові лабораторні дослідження при захворюваннях сполучної тканини – склеродермії та вузликівому периартеріїті.
3. Основні та додаткові лабораторні дослідження при алергічних захворюваннях та хворобах шкіри.
4. Основні та додаткові лабораторні дослідження при урологічних захворюваннях і уrogenітальних інфекціях.
5. Основні та додаткові лабораторні дослідження при раку матки, раку молочної залози, яєчника.
6. Основні та додаткові лабораторні дослідження при шлунково-кишкових кровотечах.

11. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Максимально кількість балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти при засвоєнні кожного модулю (залікового кредиту) – 100.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно з конкретними цілями кожної теми.

На кожному практичному занятті здобувачі вищої освіти відповідають на тестові

завдання за темою практичного заняття, вирішує задачі, стандартизовані питання, знання яких необхідно для розуміння поточної теми, питання лекційного курсу і самостійної роботи, які стосуються поточного заняття; демонструє знання і вміння практичних навичок відповідно до теми практичного заняття.

Схема нарахування та розподіл балів, які отримують студенти

В модулі 2 змістовних модулів.

Поточне тестування та самостійна робота		Сума
Модуль 1		
Змістовний модуль 1	Змістовний модуль 2	60-100
Т (1-2)	Т (3-5)	
20-40	40-60	

Бали поточного контролю (змістовні модулі), отримані студентом протягом вивчення дисципліни в рамках модулю, складаються з суми змістових модулів, загальна сума балів складає від 60 (мінімальна кількість) до 100 (максимальна кількість) балів.

Семестровий контроль здійснюється по завершенню вивчення модулю. До підсумкового контролю допускаються студенти, які виконали всі види робіт, передбачених навчальною програмою та при вивченні модулю набрали кількість балів, не меншу за мінімальну.

Форма проведення підсумкового контролю стандартизована і включає контроль теоретичної і практичної підготовки. Максимальна кількість балів підсумкового контролю дорівнює 40. Підсумковий модульний контроль вважається зарахованим, якщо студент набрав не менше 24 балів.

12. Форми поточного і підсумкового контролю успішності навчання

Поточна навчальна діяльність оцінюється під час кожного заняття: на практичному занятті тестовий письмовий контроль, теоретичних знань, контроль практичних умінь та навичок.

Контроль засвоєння *змістового модулю* полягає у тестовому контролі знань.

Форма підсумкового модульного контролю – семестровий диф. залік,

Форма контролю – семестровий екзамен.

13. Методичне забезпечення

1. Мультимедійні лекції.
2. Інформаційні плакати і таблиці.
3. Методичні рекомендації за темами.
4. Тестові завдання.
5. Пакети білетів для змістових модульних контролів.
6. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з дисципліни «Клінічна оцінка лабораторних досліджень».

14. Рекомендована література

Основна

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 27 червня 2013 року № 555 «Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації. Хронічне обструктивне захворювання легенів» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://mtd.dec.gov.ua/images/dodatki/2013_555_HOZL/2013_555hozl_ykpm.pdf
2. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 13.06.2016 № 564 «Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації. Профілактика серцево-судинних захворювань»:

http://mtd.dec.gov.ua/images/dodatki/2016_564_PSSZ/2016_564_YKPMД_PSSZ.pdf

3. Наказ МОЗ України № 613 від 03.09.2014 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при пептичній виразці шлунка та дванадцятипалої кишки».
4. Наказ МОЗ України № 59 від 29.01.2013 «Про затвердження уніфікованих клінічних протоколів медичної допомоги дітям із захворюваннями органів травлення».
5. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 12.07.2016 № 703 «Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації. колоректальний рак».
6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 11.02.2016 № 90 «Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. запальні захворювання кишечника (хвороба Крона, виразковий коліт)».
7. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 24.05.2012 р. № 384 «Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Артеріальна гіпертензія» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.apteka.ua/article/151151>
8. Протокол надання медичної допомоги. Кардіологія. Додаток до наказу МОЗ №436 від 2006-07 Гострий перикардит; хронічний констриктивний перикардит [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://medstandart.net/byspec/43/page/2>
9. Серцево-судинні захворювання. Класифікація, стандарти діагностики та лікування кардіологічних хворих / за ред. проф. В.М.Коваленка, проф. М. І.Лутая, проф. Ю.М.Сіренка. - Асоціація кардіологів України. - Київ, 2007.-128 с.
10. Сучасні класифікації та стандарти лікування розповсюджених захворювань внутрішніх органів / Ред. Мостовий Ю.М. -Вінниця, - 2009.-524с.
11. Стандарти діагностики та лікування ендокринних захворювань / За ред. член.-кор. НАН та АМН України, проф. М.Д. Тронька // Довідник «VADEMECUM info ДОКТОР Ендокринолог». – К.: ТОВ «ГІРА «Здоров'я України», 2005. – 312 с. – (Серія «Бібліотека «Здоров'я України») [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.health-ua.org/faq/endokrinologiya-saharnyj-diabet/2587.html>
12. Стандарти діагностики та лікування ендокринних захворювань. Первинний гіперпаратиреоз МКХ-10: E21.0 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://health-ua.com/article/17857-standarti-dagnostiki-ta-lkuvannya-endokrinnih-zahvoryuvanpervinnij-gperpara>
13. Стандарти діагностики та лікування в загальнолікарській практиці. Внутрішні хвороби /Навчальний посібник. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2012. – 224 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.umsa.edu.ua/kafhome/kaf_simmed/lecture/simmed/simmed_standart Diagnost_posib.pdf

Допоміжна література:

1. Лабораторные методы диагностики неотложных состояний; Назаренко, Г.И.; Кишкун, А.А.; М.: Медицина, 2002 – 568с.
2. Амосова К.М. Клінічна кардіологія: У 2 т.-К:Здоров'я, 2012.-Т.2.-992 с.
3. Заремба Є.Х., Кияк Ю.Г., Бабиніна Л.Я. та інші. Вибрані питання кардіології для сімейних лікарів /За редакцією проф. Є.Х.Заремби. Навчальний посібник. – Київ, 2007.-443 с.
4. Малая Л.Т., Горб Ю.Г. Хроническая сердечная недостаточность: Новейший справочник. М.: Изд-во Эксмо, 2004.-960 с.
5. Панчишин М.В., Пачишин Ю.М. Ревматизм. Набуті вади серця. Інфекційний ендокардит- Львів, 2008.- 60 с. Панчишин М.В., Панчишин Ю.М. Основи первинної діагностики та лікування деяких невідкладних станів у клініці внутрішніх хвороб. Львів, 2008.-112 с.

15. Інформаційні ресурси, у т.ч. в мережі Інтернет

1. <http://www.library@nuph.edu.ua> – бібліотека Харківського національного фармацевтичного університету.
2. <http://www.kh.med.bibc@ukr.net> – Харківська державна медична бібліотека.
3. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка.
4. www.emed.org.ua – медична література.
5. http://profmed.at.ua/index/gigienichni_vimogi_do_ustatkuvannja_ditjachikh_ustanov/0-199 – профілактична медицина.
6. Сайт кафедри Клінічної лабораторної діагностики [Дистанційне навчання](https://pharmel.kharkiv.edu/moodle/course/view.php?id=3105)
<https://pharmel.kharkiv.edu/moodle/course/view.php?id=3105>